

LBRIS | We know
books
JOVAN JANJIC

PATRIARHUL PAVLE AL SERBIEI

Sfințenia nu se poate ascunde

Traducere din limba sârbă
dr. Liubița Raichici

editura
Σοφία

București

CUPRINS

<i>Cuvânt introductiv</i>	5
Monahul	13
Episcopul	15
Patriarhul	65
Părintele duhovnicesc și fiii săi duhovnicești	219
<i>Bibliografie</i>	243
<i>Despre autor</i>	245

MONAHUL

FIȚI MULȚUMIȚI CU CE AVEȚI

Tânărul absolvent al Facultății de teologie, Gojko Stojčević, după ce s-a vindecat în mod minunat la mănăstirea din Vujan, a hotărât să se călugărească. În acea perioadă, starețul mănăstirii ajunge părintele Julijan Knežević, fiul duhovnicesc al Sfântului Nikolae Velimirović, care, după ce a primit de la acesta tundera în monahism, în anul 1939, la mănăstirea Žiça, a fost hirotonit arhidiacon, apoi ieromonah.

Părintele Julijan era înzestrat cu înțelepciune și căldură în relația sa cu oamenii. De aceea, a fost ridicat de timpuriu la treapta de stareț. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, era cel mai tânăr stareț din eparhia Žiça și, poate, din toată Biserica Ortodoxă Sârbă.¹

Când operațiunile de război s-au încheiat, părintele Julijan și novicele Gojko au fost cei care s-au îngrijit de mănăstirea din Vujan. Întrucât la mănăstire nu erau mulți viețuitori, administratorul de atunci al eparhiei de Žiça, episcopul Vikić Prodanov, la începutul toamnei anului 1945, l-a mutat pe părintele Julijan la mănăstirea Buna Vestire. Odată cu el a plecat și novicele Gojko.

Starețul mănăstirii Buna Vestire era pe atunci părintele Vasilije (Domanović), de asemenea fiu duhovnicesc al Sfân-

¹ Arhimandritul Jovan Radosavljević, *Modul de viață monahicesc*, Obștea mănăstirii Prohor Pčinjski, Belgrad, 2002, pp. 376-381.

tului Nikolae, prin a cărui punere a mâinilor, în anul 1938, tot la mănăstirea Žiča, a fost făcut diacon, iar apoi ieromonah. Era un bărbat înalt, impunător, dar cu privirea smerită, împodobit cu chipul duhovnicesc al monahului cucernic, cu viață de ascet. Era înnobilit cu inteligență și perspicacitate. De aceea, unii dintre cei care-l cunoșteau bine spuneau că Biserica Sârbă ar fi avut în el un mare patriarh, numai dacă ar fi avut și pregătirea școlară necesară.¹

Și părintele Vasilije, și părintele Julijan își puneau multe nădejdi în pregătirea universitară și deosebita evlavie ale noviceului Gojko, care, călugărit în ajunul Bunei Vestiri din anul 1948, la mănăstirea Buna Vestire, va deveni monahul Pavle. Ei erau încredințați că prin sporirea sa duhovnicească va dobândi și un înalt statut clerical.

Odată, într-o pauză de lucru, unul dintre acești doi monahi, mai vârstnici, potrivit rânduielii monahale, a întreat în glumă:

– Părinte Pavle, ce-o să faci pentru noi când vei fi într-o funcție înaltă?

– Să fiți mulțumiți cu ceea ce aveți – a răspuns părintele Pavle.²

¹ *Ibidem*, pp. 301-309.

² După spusele patriarhului sârb Irineu.

EPISCOPUL

CÂND FIUL DEVINE TATĂL TATĂLUI

Ținându-se fiecare de calea sa, pentru o vreme, Julijan (Knežević), care va deveni arhimandrit, și Pavle, care ulterior va fi patriarh, au mers împreună; apoi, potrivit nevoilor slujirii bisericești, drumurile lor s-au despărțit, dar, pentru că amândoi mergeau în aceeași direcție, s-au întâlnit și s-au întrajutorat în continuare. Pavle era cu patru ani mai mare decât Julijan, iar Julijan era duhovnicul său. Julijan era în mănăstire de la vârsta de doisprezece ani și se călugărise mai devreme decât Pavle, care intrase în monahism după terminarea studiilor teologice. Odată încheiate studiile teologice, Gojko Stojčević – cel care va deveni monahul și apoi episcopul Pavle – s-a vindecat în chip minunat de o boală, pe atunci grea, în mănăstirea din Vujan, al cărei stareț va ajunge ieromonahul Julijan. Și chiar în această mănăstire, după vindecarea sa miraculoasă, Gojko se hotărăște să se călugărească. În anul următor, după cum am menționat mai sus, la începutul toamnei lui 1945, părintele Julijan a fost transferat la mănăstirea Buna Vestire, având însărcinarea de administrator bisericesc și de preot paroh. Odată cu el, vine în această mănăstire din Cheile Ovčar-Kablar și Gojko.

În mănăstirea Buna Vestire, în ajunul prăznuirii hramului, în anul 1948, novicele Gojko s-a călugărit și a primit numele de monah Pavle.

Toată obștea mănăstirii Buna Vestire a fost transferată în anul 1949 la mănăstirea Rača. Părintele Julijan va deveni apoi stareț și al acestei mănăstiri. Și părintele Pavle, frate în obștea mănăstirii Rača, în anul 1957, va deveni episcop de Raška-Prizren.

În anul 1961, obștea mănăstirii Rača a fost transferată la mănăstirea Studenica – mănăstirea-mamă a tuturor mănăstirilor sârbești. Părintele Julijan a devenit stareț și al obștii mănăstirii Studenica. Episcopul Pavle nu a întrerupt legătura cu obștea în care s-a născut și a sporit duhovnicește. Adeseori trecea pe la diverse mănăstiri, dar mai ales pe la obștea mănăstirii Studenica. Episcopul de Žiča, Vasilije (Kostić), i-a spus episcopului Pavle că poate să vină la fosta sa eparhie ori de câte ori va dori, și că nu trebuie să-i ceară lui, ca episcop al locului, o aprobare specială.

Episcopul Pavle venea la mănăstirea Studenica cel mai adesea ca să ceară ajutor pentru episcopia sa Raska-Prizren, cea multpătimitoare și care în continuare pătimea. Nu-și anunța venirea; sosea neașteptat, ca un călugăr obișnuit. Obștea mănăstirii îl întâmpina ca pe un musafir drag.

Când venea, arhimandritul Julijan mergea să-l întâmpine pe episcopul Pavle și, plecându-se înaintea lui, spunea:

– Vlădică, binecuvântează!

– Dumnezeu să te binecuvânteze și cu tot binele să te răsplătească! – binecuvânta episcopul Pavle.

Apoi se pleca să-i sărute dreapta părintelui Julijan, dintr-un mare respect și dragoste frățească.

Părintele Julijan se împotriva:

– Nu faceți asta, vlădică!

– Lasă, părinte Julijan! Știi cum a spus Domnul: „...să vă iubiți unii pe alții; cum v-am iubit Eu, așa să vă iubiți și

voi unii pe alții”¹ – îi răspundea episcopul Pavle și-i săruta dreapta.

Mergeau mai întâi la biserică, apoi la arhondaricul mănăstirii. Vorbeau puțin între patru ochi, după care părintele Julijan îi chema pe ceilalți frați din obște:

– Haideți să auziți un cuvânt frumos!²

BINECUVÂNTARE PE CALEA VIETII

Radoslav Premović, profesor de limbă și literatură sârbă la Liceul din Kosovo Polje, avea obiceiul să-i ducă pe elevii cărora le era diriginte în excursii de o zi, ca un fel de recompensă. În excursie nu mergeau decât elevii care nu aveau note mici și notă scăzută la purtare. La sfârșitul primului an, au vizitat mănăstirile medievale din Kosovo și Metohia, iar după anul al doilea, vizitau Studenica și peșterile de sihaștri ale Sfântului Sava.

Autoritățile Statului nu priveau cu bunăvoință lucrul acesta, dar satisfacția copiilor și a părinților lor, pricinuită de aceste pelerinaje, întrecea gustul amar al problemelor pe care uneori le aveau, din această cauză.

Astfel se face că au ajuns într-o dimineață la Prizren, în fața mănăstirii închinată Născătoarei de Dumnezeu, zisă Ljeviška. La poarta mănăstirii era destul de multă lume. Slujba tocmai se terminase. Elevii, împreună cu dirigințele lor, se opriseră în fața sfântului lăcaș. Au văzut cum, ieșind din biserică, se apropie de ei un bărbat mai în vârstă, mic de

¹ Ioan 13, 34.

² După spusele arhimandritului Macarie, starețul mănăstirii Dubnica din episcopia Mileșevo, pe atunci administratorul mănăstirii Studenica din episcopia Žiça.

statură, cu barbă căruntă, încovoiat, cu un toiag în mână. Pașii hotărâți și claritatea privirii păreau să nu fie în acord cu anii.

– Bună dimineața! – l-a întâmpinat o multitudine de voci, venite ca dintr-un cor care n-a prea exersat.

– Fie ca Domnul să binecuvânteze curăția sufletului vostru, voința și hărnicia voastră! Bine ați venit! –, le răspunde vlădica cu binecuvântare.

– Mulțumim! – răspund iarăși elevii în cor.

Vlădica i-a întrebat de unde sunt, cât intenționează să rămână, cât de mult știi despre sfântul lăcaș în care au venit, ce doresc să mai afle...

I-a invitat să intre în biserică. Din atitudinea celorlalți preoți și pentru faptul că mulți credincioși se apropiau de el, spunând: „Vlădică, binecuvântează!”, sărutându-i cu respect dreapta, elevii au înțeles că el este acolo „cel mai mare”, că este vorba de vlădica Pavle, despre care de multe ori au auzit vorbindu-se frumos.

Vlădica, cu căldură și în privire, și în vorbă, cu pricepere și cu mare evlavie le vorbea despre sfântul locaș în care se aflau, despre trăinicia lui de multe veacuri, despre rolul său în istoria poporului lui Dumnezeu, dar și despre destinul tragic de-a lungul vremurilor de robie... Din tot ceea ce spunea se impunea ideea că acest sfânt lăcaș reprezintă de fapt esența, imaginea concisă și un fel de carte de identitate a poporului ortodox căruia îi aparține – a poporului sârb...

Elevii erau cumva timizi, neștiind exact cum ar trebui să se comporte într-o biserică.

Se tot întorc spre dirigintele lor, dar nici el nu e sigur ce fel de exemplu să le dea, cum să-i încurajeze... Însuși profesorul este un fiu al comunismului. Dacă la facultatea la care

a studiat n-ar fi fost și cursul de Literatură veche al profesorului Damjan Petrović, nici măcar despre aceste atât de mari mănăstiri nu ar fi știut suficient...

Cu toate acestea, nu lipsesc întrebările. Unul dintre elevi întrebă cu îndrăzneală:

– Există Dumnezeu?

Pe diriginte îl trec fiorii și începe să transpire; la ce răspuns te poți aștepta la o asemenea întrebare pusă în casa lui Dumnezeu...

Vlădica Pavle, știind în ce mediu cresc acești copii și că nu au avut ocazia să se familiarizeze suficient de bine cu credința ortodoxă, cu răbdare, cu calm și în chip cumpănit răspunde:

– Există Dumnezeu. Din voia Lui sunteți voi astăzi aici. El este aici cu noi, în noi, în jurul nostru. Dumnezeu este în sufletele voastre curate. Dumnezeu este lumină. Dumnezeu este tot binele. Dumnezeu este Dragoste. Dumnezeu este atotvăzător și atotștiutor. Dumnezeu este singura cale adevărată. Când sunteți cu Dumnezeu, atunci sunteți pe calea cea bună...

– Dar cum să știm că suntem pe calea cea bună? – întreabă cineva din spate.

– Voi sunteți deja pe drumul cel bun. Dumnezeu v-a rânduit calea cea bună – continuă vlădica Pavle. Când faceți binele, sunteți pe drumul cel bun. De aceea, străduiți-vă să faceți binele peste tot și față de toți. Iubiți-vă aproapele. Respectați-vă părinții și pe fiecare om care este pe calea Domnului. Hrăniți-l pe cel flămând, pe neputincios ajutați-l, mângâiați-l pe cel întristat... Nu intrați în hora satanei! Feriți-vă de gânduri păcătoase. Rugați-vă. Să nu fie ochii mai lacomi decât gura (adică să nu iscodiți cu privirea). Să aveți

LIBRIS

We know

books

pentru toată lumea un zâmbet cald și un cuvânt frumos. Când vă este greu, căutați ușurare în muncă. Dintre toate comorile, rodul muncii voastre este cea mai mare avere. Toate celelalte, pe care le ia apa și le fură hoții, pe care focul le mistuie sau molia și viermii le rod, nici nu sunt cu adevărat bogăție...

După aceea, vlădica i-a poftit să ia împreună cu el masa de dimineață.

Toți s-au apropiat cu sfială și s-au așezat la masa lungă din trapeză, străduindu-se să nu tulbure rânduiala și să nu facă vreun zgomot. Mai întâi se citește rugăciunea. Pe masă se află pâine, gem și ceai. Era vineri. Zi de post. La sfârșitul mesei, iarăși rugăciune. De mulțumire către Domnul.

Agapa a continuat până la prânz într-o atmosferă de intimitate familială. Vlădica Pavle părea să fi venit și el odată cu ei din Kosovo Polje. Iar elevii l-au privit ca pe unul de-al lor, ca pe un învățător drag, care a venit de undeva și pe care, pe dată, toți l-au îndrăgit... Acum vlădica începe să-i mai și întrebe: cine este cel mai bun elev, cine este cel mai bun camarad, care n-a fost botezat de părinții săi, dacă fumează sau bea vreunul, cine este cel mai neastâmpărat... Răspunsurile elevilor nu sunt întotdeauna aceleași; în general, se auzeau mai multe nume...

Deodată, se aude, surprinzătoare, vocea unuia dintre elevii mai neastâmpărați; V.D. este un băiat cinstit și un bun prieten, dar e o fire agitată și îi place să glumească.

– Părinte, astăzi, aici s-a închinat și prietenul meu R.K, care e musulman. Ce este el acum?

– Un om bun, dacă e un musulman bun! – răspunde fără să stea pe gânduri vlădica Pavle.

Și apoi adaugă:

LEBIS

We know

books

– Iar voi doi sunteți frați după sânge și limbă. Faptul că sunteți diferiți după credință nu trebuie, sub nici o formă, să afecteze frățietatea voastră!

La despărțire, mai întâi profesorul Radoslav, iar apoi toți elevii, unul câte unul, au sărutat dreapta vlădicăi, de un alb luminos, străbătută de vene albăstriei. Iar el, părintește, călduros, le-a binecuvântat drumul.

De atunci V.D. și R.K. își spuneau unul altuia – frate. Și trăiau ca frații.

Când vlădica Pavle a fost ales patriarh, elevii s-au sunat unul pe altul ca să-și împărtășească bucuria. Întâlnirea cu episcopul Pavle la mănăstirea închinată Născătoarei de Dumnezeu – Ljeviška – a rămas ca o comoară în tezaurul amintirilor lor.¹

CALEA CREȘTERII DUHOVNICEȘTI

Comuniștii îi întorceau pe oameni de la Biserică. Mai ales pe copii. La școală, li se spunea că Dumnezeu nu există. Dar tocmai această negare a existenței lui Dumnezeu a înflăcărat dorința lui Milun Milenković, pe când era copil încă, să se facă monah.

Cel mai mult a influențat această decizie un eveniment din satul lui, la numai câțiva ani după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, când pe geamul ferestrei școlii la care mergea a apărut chipul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Toți au văzut chipul, chiar și cei care nu aveau credință. S-au dat diverse explicații... Cei care se străduiau să se

¹ După relatarea lui Radoslav Premović, pe atunci profesor de limba sârbă la liceul din Kosovo Polje, iar mai târziu, directorul Casei Armatei din Kraljevo.

arate învățați și cunoscători a toate spuneau că, vezi Doamne, atotputernicii americani, în chip nevăzut, din aer, proiectează această imagine pe care o văd cu toții... Omul de serviciu al școlii ia de bună această poveste atee, bea o bere și, aruncând de la distanță cu sticla goală, sparge geamul ferestrei pe care se ivise chipul Maicii Domnului. Vine acasă, se apucă să facă țuică, și în tescovină fierbinte îi cade copilul de trei ani și moare! La școală au pus un geam nou, însă chipul preasfânt s-a arătat din nou. Apărea și în alte părți, și pe ferestrele caselor sătenilor. Învățătoarea Vera, care predă acolo, la școala din Luka, *Cunoașterea naturii și a societății*, a prins curaj și a spus:

– Copii, Dumnezeu există! Nu americanii au făcut asta, este un avertisment pentru poporul nostru sârb, care vrea să se lipsească de Dumnezeu, să se lepede de credința sa!

Învățătoarea Vera a dispărut; probabil că a fost mutată undeva, în altă parte.

Asupra lui Milun această întâmplare minunată a avut un efect puternic și încă de atunci s-a hotărât ca, când va mai crește, să meargă la mănăstire.

Străbunica lui făcea parte din obștea creștină păstorită de vladica Nikolae, pe vremea când acesta era episcopul lor, episcop de Žiça; iar pe strănepotul său, încă de la o vârstă fragedă, îl instruia în credința creștină.

Milun era ascultător, continua să meargă la biserică, deși la școală se vorbea mereu împotriva lui Dumnezeu și a Bisericii. Învățătorul, văzându-l odată că iese din biserică, a doua zi, când a venit la școală, l-a tuns, făcându-i din tunsoare o cruce pe cap. Milun însă nu a renunțat la hotărârea sa. Se pregătea să îmbrace haina monahală. Cu prilejul sărbătoririi Adormirii Maicii Domnului a plecat la mănăstirea Stude-